

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАДИМА
ГЕТЬМАНА»**

ЧЕРНИЦЬКА ТЕТЯНА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 339.97.001.5

МІЖНАРОДНЕ НАУКОВО-ТЕХНІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Спеціальність 08.00.02 – Світове господарство і міжнародні економічні відносини

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ - 2009

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі міжнародної економіки ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» Міністерства освіти і науки України, м. Київ.

Науковий керівник

член-кореспондент НАН України,
доктор економічних наук, професор
НОВИЦЬКИЙ Валерій Євгенович,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»,
професор кафедри міжнародного менеджменту

Офіційні опоненти

доктор економічних наук, доцент
ДЕРГАЧОВА Вікторія Вікторівна,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут»,
професор кафедри міжнародної економіки

кандидат економічних наук, доцент
ГАЛЬПЕРІНА Любов Павлівна,
Інститут світової економіки і міжнародних відносин
НАН України,
старший науковий співробітник відділу
зовнішньоекономічних досліджень

Захист відбудеться «27» жовтня 2009 року о 13⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.006.02 у ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» за адресою: 03680, м. Київ, проспект Перемоги, 54/1, ауд. 203.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» за адресою: 03113, м. Київ, вул. Дегтярівська, 49-г, ауд. 601.

Автореферат розіслано «25» вересня 2009 року.

Вчений секретар

спеціалізованої вченої ради,
доктор економічних наук,
професор

Л.Л. Антонюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Вступ світового господарства у глобальну фазу динамізував як традиційні форми міжнародних економічних відносин, так і прискорив розвиток нових форм міжнародного співробітництва, зокрема науково-технічного, що зумовлено радикальними технологічними зрушеннями за умов становлення економіки знань та інтернаціоналізації науки. Природа і нелінійність інноваційних процесів, які охоплюють в останні десятиріччя високорозвинутий центр світової економіки, детермінують інтеграційні зусилля всіх суб'єктів міжнародних економічних відносин у розробці нових технологій, їх промислового використанні та розподілі інтелектуальної ренти, що надає їм можливість отримувати стійкі конкурентні переваги.

Каталізатором переоцінки та модернізації національних стратегій інноваційного розвитку країн стала світова фінансова криза (2007 – 2009 рр.), яка фокусує їх увагу на пришвидшеному впровадженні сучасних технологій у виробництво заради докорінного реформування структури їх економіки. Щодо України, то перед нею відкриваються сьогодні сприятливі умови для технологічного ривку через мобілізацію власного науково-технічного потенціалу та інтеграцію у світовий інноваційний простір.

Фундаментальні теоретичні та емпіричні дослідження інноваційного розвитку соціально-економічних систем відображені у працях таких зарубіжних учених як М.Абрамовіц, Ф.Агійон, А.Дагасєв, Дж.Гроссман, М.Йошино, М.Кіттінг, Н.Кондратьєв, А.Кляйнкнехт, А.Лінк, Ч.Макміллан, Г.Менш, П.Ромер, Р.Солоу, Я.Тімберген, К.Фрімен, Р.Харрод, П.Хоувіт, Е.Хелпмен, Й.Шумпетер. У роботах А.Брандербурґера, П.Бакалі, О.Вільямса, С.Галландера, Д.Даннінга, Е.Остера, С.Прахалада, С.Рангана, М.Стопера, Ш.Тацуно, Дж.Хагедурна, Ф.Хайека, Г.Хамела розкрита роль співробітництва у підвищенні конкурентоспроможності суб'єктів міжнародних економічних відносин.

Проблема інтернаціоналізації науково-технічної сфери знайшла своє відображення у дослідженнях провідних українських науковців Л.Антонюк, В.Гейця, В.Гальчинського, Л.Гальперіної, В.Дергачової, Д.Лук'яненка, В.Новицького, Є.Панченка, Ю.Пахомова, А.Поручника, А.Румянцева, В.Савчука, В.Сіденка, С.Соколонка, А.Філіпенка, В.Чужикова, А.Чухна, І.Школи, Т.Щедріної та інших.

Не дивлячись на значний доробок із даного напрямку, невирішеним залишається досить широкий спектр проблем. Однією з найактуальніших є проблема розбудови національної інноваційної системи та її інтеграція у глобальну через механізми здійснення ефективного міжнародного науково-технічного співробітництва. Разом з тим, у науковій літературі на сьогодні недостатньо повно розкрито методологічні засади формування макроінноваційної стратегії на основі поглибленого аналізу досвіду провідних країн світу. Таким чином, системне дослідження міжнародного науково-технічного співробітництва за умов глобалізації є дуже важливим як в теоретичному, так і в практичному плані, що і зумовило вибір теми дисертації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана в рамках міжкафедральних науково-дослідних тем «Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку» (номер державної реєстрації 0101U002948) та «Ресурси і моделі глобального економічного розвитку» (номер державної реєстрації 0106U004357) факультету міжнародної економіки і менеджменту ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». В рамках тем автором особисто підготовлено розділ «Стратегічні пріоритети міжнародного науково-технічного співробітництва України» і розроблено рекомендації щодо формування шляхів інтеграції України до світового науково-технічного простору.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертації є комплексне дослідження на базі новітніх економічних концепцій сутності та чинників формування міжнародного науково-технічного співробітництва і розкриття ключових показників його ефективності, а також розробка науково обґрунтованих стратегічних пріоритетів інтеграції України у глобальну інноваційну систему.

Виходячи з мети дослідження, у роботі поставлено такі конкретні завдання:

- розкрити сучасну природу, форми та напрями міжнародного науково-технічного співробітництва;
- проаналізувати сутність і характер впливу сучасних глобалізаційних і регіоналізаційних процесів розвитку світового господарства на формування інноваційних стратегій суб'єктів міжнародних економічних відносин;
- розробити індикативну методику оцінки інтенсивності міжнародного науково-технічного співробітництва країн світу;
- дослідити сучасну інфраструктуру інноваційної сфери;
- визначити роль міжнародних стратегічних альянсів у міжнародному науково-технічному обміні;
- оцінити ефективність реалізації науково-технічного потенціалу України;
- розробити національні стратегічні пріоритети розвитку інноваційної сфери через інтеграцію до світового науково-технічного простору.

Об'єктом дослідження є процеси міжнародного науково-технічного обміну в умовах глобального розвитку.

Предметом дослідження є теоретичні засади і світова практика міжнародного науково-технічного співробітництва та напрями інтеграції України у глобальну інноваційну систему.

Методи дослідження. Дисертаційне дослідження базується на використанні принципу єдності теорії та практики, прогнозування розвитку економічних процесів на основі методів наукової абстракції, загального та часткового. Методологічною основою дисертації є: історико-логічний метод (під час визначення категорії «міжнародне науково-технічне співробітництво» та

дослідженні парадигмальних засад і класифікації теорій, які розкривають суть міжнародних науково-технологічних відносин в умовах глобалізації: п.1.1, 1.2, 1.3); системно-структурний аналіз економічних процесів та явищ (під час систематизації концепцій науково-технологічного розвитку та обґрунтування теоретичної моделі формування інноваційних стратегій країн-ключових інноваторів: п.1.1, 1.3); аналіз і синтез (під час оцінювання впливу міжнародних стратегічних альянсів на формування глобальної інноваційної системи, ролі трансферу технологій у МНТС, регіонального компоненту міжнародного науково-технічного співробітництва, реалізації науково-технологічного потенціалу України, розвитку інфраструктури інноваційної сфери: п. 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2); методи кількісного та якісного порівнянь (під час оцінювання інтенсивності МНТС, інноваційної та конкурентної спроможності, інфраструктури інноваційної сфери країн: п. 2.1, 3.1, 3.2); економіко-математичного моделювання (під час визначення впливу інтенсивності міжнародного науково-технічного співробітництва на конкурентоспроможність національної економіки: п. 2.1, 3.1), експертних оцінок і прогнозів (під час обґрунтування стратегічних пріоритетів науково-технічного співробітництва України: п. 3.2, 3.3); статистичний і графічний методи (під час обробки і узагальнення статистичних даних: п. 1.2, 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3).

Джерельною та статистичною базами роботи виступають монографічні дослідження вітчизняних і зарубіжних учених економістів, закони та нормативні акти України, матеріали та аналітичні звіти міжнародних організацій (ОЕСР, ЮНКТАД, Всесвітнього економічного форуму, Світового банку, СОТ, Всесвітньої організації інтелектуальної власності), результати наукових досліджень Національного інституту стратегічних досліджень, Національної наукової фундації США, офіційні публікації Європейської Комісії, Державного комітету статистики України, Держінформпатенту України тощо.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у комплексному аналізі сучасних теоретичних підходів щодо міжнародного науково-технічного співробітництва; розкритті механізмів його ефективності; дослідженні трансформаційних змін його форм, механізмів, рівнів і обґрунтуванні пріоритетів міжнародного науково-технічного співробітництва для України.

Нові наукові положення, отримані особисто автором, що виносяться на захист полягають у наступному:

вперше одержано:

- методику оцінки міжнародного науково-технічного співробітництва країн на основі критеріїв його інтенсивності (питома вага високотехнологічної складової країни у зовнішньоекономічній сфері, участь нерезидентів у фінансуванні науково-технічної діяльності резидентів, відносні показники платежів і надходжень за міжнародними ліцензійними угодами, частка іноземної власності у вітчизняних патентах, співвідношення міжнародних статей в іноземному співавторстві до їх загальної кількості) шляхом розрахунку інтегрального індексу, що

дозволило автору провести їх бенчмаркінг і визначити сучасну диспозицію країн, виокремивши наступні групи: I група з показником від 5 до 7 – країни-лідери міжнародного науково-технічного співробітництва (Великобританія – 6,56; Канада – 6,47; США – 5,48; Франція – 5,41); II група – від 2 до 4,9 – країни із середнім рівнем МНТС (Китай – 4,09; Росія – 3,97; Німеччина – 3,02), III група – від 0 до 1,9 – країни з низьким рівнем МНТС (Японія – 1,91; Республіка Корея – 1,40; Україна – 1,71);

- стратегічні пріоритети міжнародного науково-технічного співробітництва України (ракетно-космічне виробництво, літакобудування, суднобудування, нові технології у сфері електрозварювання, медицини, ядерної фізики, екології, біо- та нанотехнології) та обґрунтовано механізми їх реалізації (співробітництво в межах стратегічних технологічних альянсів, технопарків, інноваційних кластерів, міжнародних науково-технічних програм, аутсорсингових центрів) шляхом реалізації її науково-технічного потенціалу, посилення інноваційного фактору партнерської взаємодії у трикутнику «освіта – наука – бізнес», створення новітньої інфраструктури трансферу технологій, накопичення фінансових ресурсів для інновацій і розвиток венчурних інституцій, що дозволить досягти сучасного високотехнологічного профілю спеціалізації України та нарощення її глобальної конкурентоспроможності;

удосконалено:

- теоретичні засади міжнародного науково-технічного співробітництва за рахунок узагальнення існуючих концепцій та їх класифікації на такі як: теорії економічного зростання, які пов'язують науково-технічний фактор із набуттям динамічних конкурентних переваг суб'єктами господарювання (теорії інноваційної діяльності, екзогенні та ендогенні теорії, нові моделі економічного зростання), теорії підвищення конкурентоспроможності на основі співробітництва (функціонування підприємницьких «екосистем», «співконкуренція», теорії міжфірмової кооперації, теорія ігор), що дозволило обґрунтувати високі темпи економічного розвитку країн-ключових інноваторів через міжнародне науково-технічне співробітництво та дати авторське визначення категорії «міжнародне науково-технічне співробітництво», котре відрізняється від нині існуючих тим, що системно характеризує міжнародне науково-технічне співробітництво як новітню форму міжнародних економічних відносин, яка полягає у спільній діяльності резидентів різних країн у науково-технічній та інноваційно-технологічній сфері, що передбачає співробітництво як на етапі НДДКР (отримання науково-технічних і фундаментальних знань), так і під час комерціалізації інновацій, здійснюється суб'єктами державного та приватного сектору на дво- та багатосторонній основі, а його складовими є: міждержавне науково-технічне і міжнародне інноваційно-технологічне співробітництва;

- систематизацію форм, механізмів і рівнів міжнародного науково-технічного співробітництва за такими критеріями: мета (передача знань, створення нового продукту, розширення ринку,

удосконалення виробничого процесу), механізми здійснення (міждержавні науково-технічні програми, інноваційна діяльність суб'єктів міжнародних економічних відносин, аутсорсинг, міжнародні стратегічні альянси, співробітництво технопарків, інноваційних кластерів, іннотехів), сфера діяльності (НДДКР некомерційного характеру, співробітництво в межах міжнародних організацій, міжнародна інноваційно-технологічна діяльність), тип угоди (міждержавні, міжурядові, міжвідомчі, ліцензійні, патентні, з передачі ноу-хау, замовлення наукових розробок), джерела фінансування (держбюджет, спеціалізовані фонди, венчурні компанії, приватні інвестори), роль держави (створення інфраструктури, впровадження ефективних механізмів для міжнародної комерціалізації результатів науково-технічної діяльності, сприяння інтеграції національної науки до глобальної інноваційної системи, створення системи науково-технічної безпеки), на основі чого запропоновано підвищення ефективності міжнародного науково-технічного співробітництва шляхом формування стратегічних альянсів з використанням елементів теорії кооперативних ігор, що передбачає створення коаліції з метою одержання синергійного ефекту від співробітництва;

дістало подальший розвиток:

- методологічні основи міжнародного трансферу технологій за рахунок встановлення взаємозалежності між стадіями розвитку технологій з виокремленням домінуючих форм їх передачі, ключових гравців науково-технічного обміну та стратегічних конкурентних переваг, які отримують споживачі нових технологій, що дало можливість поглибити дефініцію «міжнародний технологічний трансферт», яку необхідно трактувати як особливу форму міжнародного науково-технічного обміну, що забезпечує оперативне просування технологій транснаціональними інформаційними каналами від стадії генерації ідей до комерціалізації, надаючи стратегічні конкурентні переваги їх споживачам;

- підходи до формування високого конкурентного статусу України у міжнародному науково-технічному співробітництві (значний рівень держбюджетних витрат на НДДКР (не менше 1% ВВП) із переважанням фундаментальних досліджень, партнерські зв'язки держави та бізнес-сектора у фінансуванні інноваційної діяльності з оптимальним співвідношенням їх участі, пришвидшення технологічного трансферу від генерації ідей до їх комерціалізації), спрямовані на розробку пріоритетних напрямів інтеграції України у глобальну інноваційну систему на основі розширеного співробітництва.

Практичне значення одержаних результатів. Практичне значення сформульованих автором у дисертації теоретичних положень, висновків та рекомендацій полягає у тому, що вони можуть слугувати науковою основою для формування та впровадження загальнодержавної інноваційної стратегії України.

Наукові результати дисертаційного дослідження щодо вдосконалення державної інноваційної стратегії та формування стратегічних пріоритетів міжнародного науково-технічного співробітництва

України використано Департаментом розвитку секторів економіки Міністерства економіки України (довідка № 3704-23/398 від 06.10.2008 р.). Пропозиції автора щодо адаптації зарубіжного досвіду у сфері імплементації найбільш ефективних інноваційних стратегій та форм МНТС, а також рекомендації щодо напрямів інтеграції України до світового науково-технічного простору були враховані Інститутом світової економіки і міжнародних відносин НАН України (довідка № 144 від 13.06.2008 р.). Практичні рекомендації та висновки дисертаційної роботи щодо вдосконалення інноваційної стратегії компанії шляхом впровадження елементів «теорії ігор» були використані у практичній діяльності ТзОВ «Асканія Авто» (довідка № 9 від 23.06.2008 р.). Основні теоретичні положення і висновки дисертаційної роботи використано у навчальному процесі під час викладання дисциплін «Міжнародна економіка», «Міжнародна економічна діяльність України», «Управління міжнародною конкурентоспроможністю» студентам факультету міжнародної економіки і менеджменту та слухачам Центру магістерської підготовки в ДВНЗ «Київський національний економічний університет» (довідка від 03.10.2008 р.), а також під час викладання курсів «Міжнародна економіка» та «Міжнародні організації» в Інституті екології, економіки і права (довідка № 512 від 01.10.2008 р.).

Особистий внесок здобувача. Всі наукові результати, які викладені в дисертаційному дослідженні та виносяться на захист, одержані автором особисто.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і теоретичні висновки дисертації обговорювалися на 10 міжнародних наукових та науково-практичних конференціях: «Досвід організації та активізації навчального процесу на основі впровадження інноваційних технологій» (м. Київ, 5-8 лютого 2008 р.); «Теоретичні та практичні підходи до впровадження нового покоління освітньо-професійних програм і навчальних планів підготовки фахівців: шляхи розвитку» (м. Київ, 6-8 лютого 2007 р.); «На Схід і Південь від ЄС» (м. Київ, жовтень 2006 р.); «Індивідуалізація навчального процесу як провідна складова модернізації вищої освіти» (м. Київ, 31 січня - 2 лютого 2006 р.); «Європейський союз та Україна» (м. Київ, 17 червня 2004 р.); «Реформування фінансово-кредитної системи і стимулювання економічного зростання» (м. Луцьк, 30-31 травня 2003 р.); «Науково-технічний розвиток: економіка, технології, управління: II Міжнародна конференція студентів, аспірантів і молодих вчених» (м. Київ, 9-12 квітня 2003 р.); «Глобалізація та регіоналізація економічного розвитку» (м. Київ, 25 лютого 2003 р.); «Національна економічна стратегія в умовах глобалізації» (м. Київ, 21 жовтня 2002 р.); «Управління організацією: регіональні аспекти» (м. Чернігів, 12-13 квітня 2002р.).

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження опубліковано автором самостійно у 15 наукових працях загальним обсягом 4,5 д.а., з них 1 – у колективній монографії; 5 – у наукових фахових виданнях та 9 – матеріали та тези доповідей міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається із вступу, трьох розділів і висновків. Загальний обсяг роботи становить 203 сторінки комп'ютерного тексту. У тексті дисертації розміщено 32 рисунка на 12 сторінках і 13 таблиць на 5 сторінках та 8 додатків на 10 сторінках, список використаних джерел налічує 125 найменувань на 11 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано мету, завдання, об'єкт і предмет дисертаційної роботи, викладено методологічну основу і методи дослідження, обґрунтовано наукову новизну та практичне значення одержаних автором результатів, надано відомості про їх апробацію та публікацію.

У розділі 1 **«Теоретичні засади міжнародного науково-технічного співробітництва в умовах глобального розвитку»** досліджено теоретичні засади міжнародного науково-технічного співробітництва, проаналізовано та систематизовано концепції, що розкривають вплив інноваційного розвитку на економічне зростання і роль співробітництва у підвищенні конкурентоспроможності суб'єктів господарювання, систематизовано форми та рівні міжнародного науково-технічного співробітництва, з'ясовано передумови формування високого конкурентного статусу в міжнародному науково-технічному співробітництві.

На фоні поглиблення міжнародної спеціалізації країн особливої актуальності та подальшого розширення отримує міжнародна кооперація. За сучасних умов техноглобалізму науково-технологічний розвиток став визначальним фактором конкурентоспроможності та формування інформаційного суспільства. Проведений у дисертації глибокий теоретичний аналіз, а також узагальнення та структуризація основних концепцій, які розкривають сутність і природу міжнародного науково-технічного співробітництва, дозволили автору систематизувати методологічні підходи за рахунок виокремлення його ключових складових – інноваційної діяльності та кооперації у контексті їх впливу на рівень конкурентоспроможності суб'єктів міжнародних економічних відносин, у результаті чого сформовано дві концептуальні групи: теорії економічного зростання (зв'язок науки і промисловості, вплив результатів науково-технічної діяльності на економічний розвиток, теорії інноваційної діяльності, теорія технологічного пату, екзогенні та ендогенні теорії, нові моделі економічного зростання) та теорії підвищення конкурентоспроможності на основі співробітництва (функціонування підприємницьких «екосистем», «співконкуренція», теорії міжфірмової кооперації, теорія ігор).

У дисертації обґрунтовано роль міжнародного науково-технічного співробітництва в інноваційному розвитку. Глобалізація науково-технічних відносин, становлення знання як основного фактору економічного зростання країни, формування світового ринку технологій дає автору підстави стверджувати про остаточне становлення новітньої форми міжнародних економічних відносин –

міжнародного науково-технічного співробітництва (МНТС). Дисертантом здійснено систематизацію форм і рівнів МНТС залежно від суб'єктів, сфери діяльності, типології угод, джерел фінансування, ролі держави, на основі дослідження різних теоретичних підходів щодо визначення даної дефініції, у результаті чого виявлено її недостатню обґрунтованість. На основі синтезу основних концепцій запропоновано авторське визначення категорії «міжнародне науково-технічне співробітництво», як форми міжнародних економічних відносин, що полягає у здійсненні спільної діяльності резидентів різних країн у науково-технічній та інноваційно-технологічній сферах, передбачаючи співробітництво як на етапі НДДКР (отримання науково-технічних і фундаментальних знань), так і під час комерціалізації інновацій, і здійснюється суб'єктами державного та приватного сектору на дво- та багатосторонній основі, а його складовими є: міждержавне науково-технічне і міжнародне інноваційно-технологічне співробітництва. Шляхом аналізу та узагальнення світового досвіду автором виявлено, що міждержавне науково-технічне співробітництво акцентується на науковій і науково-технічній діяльності некомерційного характеру в рамках міждержавних, міжурядових і міжвідомчих угод про науково-технічне співробітництво, а також міжнародній науково-технічній діяльності у межах міжнародних організацій науково-технічного профілю. Сферою міжнародного інноваційно-технологічного співробітництва виступає міжнародна інноваційна діяльність на дво- та багатосторонній основі, яка спрямована на отримання комерційного ефекту суб'єктами державного та приватного секторів. Ключовим аспектом національної політики у даному співробітництві є раціональне співвідношення підтримки просування національної наукомісткої продукції на світові ринки зі створенням сприятливого клімату для зростання інноваційної активності зарубіжних структур і використання у промисловості новітніх зарубіжних технологій, у тому числі на основі іноземних ліцензій.

Дисертантом доведено значимість міжнародного трансферу технологій як важливого засобу здійснення інноваційного процесу, основна роль в якому відводиться комерціалізації. На основі чого, пропонується сучасне трактування міжнародного трансферу технологій як руху технологій через національні кордони з використанням будь-яких інформаційних каналів від одного її індивідуального або колективного носія до іншого, кінцевою метою якого є комерціалізація технології.

З метою визначення основних факторів формування передумов для МНТС дисертантом досліджено системи державного регулювання інноваційної діяльності країн світу, що дало змогу обґрунтувати визначальний вплив макроекономічної інноваційної стратегії на регулювання науково-технічних процесів і формування передумов ефективного міжнародного співробітництва у цій сфері. У дисертаційній роботі здійснено детальний аналіз типології та особливостей розробки макроінноваційної стратегії з урахуванням таких аспектів державного управління інноваційною діяльністю: діапазон участі держави у науково-технічній сфері (стратегії стадійного поділу,

стимулювання, експансії та генерування, вимушеного супроводу, передання ініціативи, селективних стимулів і корегування, ринкового опортунізму, центробіжної трансформації, цільового та кінцевого патронування, граничної кризи); характер трансферу технологій (послідовних інновацій, поетапної ініціації, запозичення нововведень, технологічного ривка); характер генерації ідей (стратегії стимулювання експлуатаційного освоєння, заміщення продуктового імпорту/експорту, заміщення технологічного імпорту/експорту); підтримка інноваційної діяльності (стратегії фундаментального прикладного фінансування, кінцевого фінансування, фундаментального стимулювання, підтримки власних інновацій, дослідницького імпорту, перенесення впровадження, залучення інтелектуального ресурсу, завершального затягування, кінцевого благоустрою).

Підвищення значимості науково-технічного співробітництва у системі МЄВ визначається необхідністю його виокремлення в якості основної форми інтеграції у глобальну інноваційну систему. Відсутність сформованого ринку інновацій і значні масштаби та терміни реалізації деяких науково-дослідних проектів є основними факторами, що стримують зацікавленість бізнесу у наукових розробках. На основі узагальнення цього досвіду автором доведено вагому роль держави у регулюванні та стимулюванні науково-технічної діяльності.

У розділі 2 **«Сучасні параметри та механізми міжнародного науково-технічного співробітництва»** визначено диспозицію країн світу у міжнародному науково-технічному співробітництві; досліджено особливості діяльності міжнародних стратегічних альянсів у науково-технічній сфері; з'ясовано принципові напрями та результативність науково-технічного співробітництва на регіональному рівні.

На основі комплексного дослідження процесів інтернаціоналізації науково-технічної діяльності охарактеризовано сучасний етап розвитку міжнародного науково-технічного співробітництва. Виявлено появу нових ключових гравців на ринку технологій, лідируючі позиції серед яких належать Китаю (19% глобального експорту технологій), з одночасним скороченням частки країн тріади у світовому високотехнологічному експорті. Так, експорт високих технологій США у цілому скоротився з 23% до 12%; ЄС – з 37% до 11% (зокрема Німеччини – з 9,7% до 7,6%); Японії – з 16,6% до 8,5%, що відбулося за рахунок скорочення експорту комп'ютерної та офісної техніки. Разом з тим, експорт аерокосмічної та фармацевтичної галузей мав тенденцію до збільшення. Дисертантом доведено на найближчу перспективу лідерство США у глобальному науково-технічному розвитку за залученням фінансових і кадрових ресурсів, зокрема у таких галузях як фармацевтика, обчислювальна техніка, комунікаційне устаткування.

Дослідивши новітні форми МНТС, автор констатує, що сучасні тенденції на ринку інтелектуальної власності свідчать про нарощування потужностей у розвитку технологій в Азії та країнах Центрально-Східної Європи на фоні традиційного лідерства США, ЄС і Японії. У рейтингу

країн, що отримали патенти у США, Тайвань і Південна Корея посіли третє і четверте місця відповідно після Японії та Німеччини, випередивши Францію та Великобританію. Щодо ліцензійної торгівлі, то темпи її зростання більш, ніж у 3 рази перевищують темпи зростання торгівлі товарами і послугами. У роботі визначено, що ключовими контрагентами за ліцензійними угодами є промислово розвинуті країни (більше 90%), а провідні позиції належать США, Японії та Великобританії.

У дисертаційному дослідженні доведено зростаючу роль малих і середніх підприємств у міжнародному науково-технічному співробітництві. Так, у Новій Зеландії частка таких суб'єктів в інноваційному бізнесі становить 72%, у Норвегії – 70%, в Ірландії та Греції – 49%, у Словаччині – 46%, в інших країнах ЄС – менше 20%, у США – 15%, а Японія має один із найнижчих показників – 9%. Обґрунтовано особливе місце університетів у МНТС. Лідерство із залучення нерезидентів до фінансування університетської науки належить Великобританії – 8,2%, на другому місці – Російська Федерація (4,01%), на третьому – Німеччина (3,2%), Франція (2,7%), Канада (1,7%), Японія (0,02%). Дослідження науково-технологічного співробітництва у країнах ЄС свідчить про домінування партнерських зв'язків між суб'єктами бізнесу, хоча виявлено тенденцію до їх скорочення за рахунок співробітництва між бізнесом і університетами.

На основі глибоко і всебічного аналізу світового досвіду дисертантом виявлено стійку залежність між стадіями розвитку технологій з виокремленням домінуючих форм їх передачі, ключових гравців науково-технічного обміну та стратегічних конкурентних переваг, які отримують споживачі нових технологій, що дало можливість поглибити дефініцію «міжнародний технологічний трансферт», яку необхідно трактувати як особливу форму міжнародного науково-технічного обміну, що забезпечує оперативне просування технологій транснаціональними інформаційними каналами від стадії генерації ідей до комерціалізації надаючи стратегічні конкурентні переваги їх споживачам (рис. 1).

Рис. 1. Процес міжнародного трансферту за стадіями розвитку технологій, ключовими гравцями та формами здійснення

Для оцінки рівня міжнародного науково-технічного співробітництва у роботі запропонована авторська методика оцінки міжнародного науково-технічного співробітництва за критеріями його інтенсивності (ІМНТС), в основу якої покладено такі показники: частка зовнішньоторговельного обігу високотехнологічної продукції (ЗТОh-t); частка іноземних інвестицій у загальному фінансуванні НДДКР (ІФндкр); частка ліцензійних платежів із країни у відношенні до ВВП (ЛП); частка ліцензійних надходжень до країни у відношенні до ВВП (ЛН); частка наукових статей у

міжнародному співавторстві у загальній кількості міжнародних статей (Смнтс); частка іноземної власності у патентах, виданих країною (Пмнтс).

$$IMHTC_j^t = \frac{\sum_{i=1}^n q_i y_{ij}^t}{\sum_{i=1}^n q_i},$$

де q_i – ваговий коефіцієнт присвоєний i -тому показнику в композитному індексі;

y_{ij}^t – значення трансформованого i -того показника для j -тої країни.

Рис. 2. Бенчмаркінг країн світу за ІМНТС

Дисертантом проведено бенчмаркінг міжнародного науково-технічного співробітництва країн світу (рис.2), що дозволило визначити їх сучасну диспозицію з виокремленням наступних груп: І група з показником від 5 до 7 – країни-лідери міжнародного науково-технічного співробітництва (Великобританія – 6,56; Канада – 6,47; США – 5,48; Франція – 5,41); ІІ група – від 2 до 4,9 – країни із середнім рівнем МНТС (Китай – 4,09; Росія – 3,97; Німеччина – 3,02), ІІІ група – від 0 до 1,9 – країни з низьким рівнем МНТС (Японія – 1,91; Республіка Корея – 1,40; Україна – 1,71).

У дисертаційній роботі здійснено комплексний аналіз розвитку міжнародного науково-технічного співробітництва у межах стратегічних альянсів, на основі якого виявлено його основні параметри щодо масштабів і структури. Досліджено динаміку створення міжнародних технологічних альянсів. Так, у 1980-1989 рр. було сформовано 3826 альянсів, у 1990-2000 рр. їх чисельність зросла майже на 169,3%, а протягом періоду 2001-2008 рр. темпи приросту формування стратегічних альянсів у науково-технічній сфері перевищували 30%. На сьогодні у світі функціонує близько 15400 зазначених утворень, до яких входять переважно компанії США, Європи та Японії. Головною сферою їх створення залишаються біотехнології, інформаційні технології. Інші високотехнологічні сфери включають у себе авіа-космічну галузь, безпеку, автомобілебудування та хімічну промисловість. У роботі доведено на основі світового досвіду, що основними причинами неефективного співробітництва у межах міжнародних стратегічних альянсів (близько 70%) виступають невизначеність економічного середовища та невірною обраною організаційною структурою. Автором обґрунтовано доцільність використання елементів теорії кооперативних ігор з кількома гравцями, коли можуть створюватися коаліції з метою одержання синергійного ефекту у результаті міжнародного науково-технічного співробітництва.

Дисертантом розкрито сутність, чинники та механізми формування міжнародного науково-технічного співробітництва на регіональному рівні. Обґрунтовано, що рушійною силою для розширення та активізації регіонального науково-технічного співробітництва є зміни у методах координації економічної політики разом із відмовою від жорсткого контролю та командних

відносин з боку держави. У дисертаційній роботі доведено значне зростання ролі локальних інноваційних кластерів, технопарків, інкубаторів малого бізнесу, технополісів і регіональних об'єднань у формуванні ефективної інфраструктури міжнародного науково-технічного співробітництва. Ґрунтовний аналіз світової практики дозволив визначити, що лідерами за кількістю діючих технопарків (загальна кількість у світі понад 400) є США, де кількість наукових парків перевищує 150; другу позицію займає Японія – 111 наукових парків; Китай налічує 100 технопарків. На основі вивчення світового досвіду дисертантом доведено ефективність коопераційних зв'язків технопарків із інноваційними кластерами як перспективного напрямку регіонального науково-технічного співробітництва, що зумовлено особливостями спеціалізації та розташуванням основних акторів (65% технопарків світу розташовані поблизу ділових кластерів, причому у 44% випадків парки і кластери спеціалізуються в одному технологічному секторі).

Завершуючи розділ, автор робить висновок про те, що основною рушійною силою розвитку міжнародного науково-технічного співробітництва на регіональному рівні є спільні транскордонні інтереси його ключових гравців. Дане твердження базується на вивченні досвіду країн Європейського Союзу, де науково-технічна кооперація виступає основою стратегічного нарощення глобальних інноваційних переваг. Визначальну роль при формуванні європейського наукового простору має збереження та примноження інтелектуального ресурсу за рахунок системи заходів, що спрямовані на запобігання відтоку висококваліфікованих фахівців.

У розділі 3 **«Стратегічні пріоритети міжнародного науково-технічного співробітництва України»** автором на основі комплексної оцінки науково-технічного потенціалу України обґрунтовано шляхи інтеграції України до світового науково-технічного простору через реалізацію її стратегічних пріоритетів і механізмів міжнародного науково-технічного співробітництва.

Автором здійснено комплексну оцінку вітчизняного науково-технічного потенціалу на основі використання таких груп показників: матеріально-технічна база; інтелектуальна база; науково-інформаційна база; організація науково-технічної системи. Це дозволило стверджувати про функціонування в Україні потужного потенціалу академічної, вузівської та галузевої наук, який спроможний вирішувати найактуальніші проблеми структурної перебудови економіки, демілітаризації технологій, посилення їх соціальної спрямованості, прискорення НТП, інтенсифікації міжнародного співробітництва тощо. Разом з тим, дисертантом визначено кризовий стан матеріально-технічної складової та організації національної науково-технічної системи. На підставі цього у роботі стверджується, що на сучасному етапі склалися об'єктивні умови для модернізації та впровадження активної державної науково-технічної політики з метою забезпечення високого конкурентного статусу України у міжнародному науково-технічному співробітництві.

У дисертації доводиться, що вагомим показником розвитку структури інноваційної сфери у контексті поглиблення МНТС є науково-технічна безпека країни. Автор докладно вивчив методику розрахунку рівня економічної безпеки країни Міністерства економіки України, що дало змогу оцінити стан науково-технічної безпеки України (за аналізований період її інтегральний показник збільшився на 1,3 в.п. і досяг 59,1%, проте залишається на досить низькому рівні, оскільки оптимальне значення - 100%).

На основі бенчмаркінгу країн світу за спеціалізацією розкрито їх технологічну структуру: I рівень (ядро) – США, Німеччина, Великобританія, Франція, Італія, Канада, Японія (постіндустріальний етап розвитку суспільства, виробництво відноситься до 5 і 6 технологічних укладів); II рівень – розвинені країни (здійснюють впровадження результатів науково-технічної діяльності країн ядра та співробітничать із технологічними лідерами); III рівень – країни, що розвиваються (пасивна «додаткова економіка», котра є постачальником сировини, дешевих ресурсів і продукції з малою часткою переробки, використовують відпрацьовані, застарілі технології). На цій основі автор робить висновок, що Україна, у цілому, не підпадає під зазначену структуру, оскільки в ній є виробництво, характерне як для ядра (авіа-космічна галузь, мікробіологія) і II рівня (обробна і хімічна промисловість), так і для III рівня (гірничо-металургійна промисловість, постачання сировини), проте існує небезпечна тенденція витіснення України до третього рівня світової технологічної структуризації. Що ж до інноваційної структуризації країн, то у роботі обґрунтовано доцільність їх групування у 5 блоків на основі використання науково-технічних стратегій і рівня технологічного розвитку: інноваційні лідери (США, Японія, Західна Європа); потенційні лідери (Іспанія, Італія, Чехія, Польща, Угорщина, Мексика та ін.); країни, що приймають первинні інновації (Китай, Індія, Бразилія, Єгипет тощо); країни, що приймають вторинні інновації (Пакистан, Нікарагуа та ін.); інші – країни, що не підпадають під зазначену структуру (Росія, Україна, Білорусь, Монголія тощо).

За допомогою авторської методики здійснено оцінку МНТС України за критерієм інтенсивності, який має показник 1,71, що свідчить про незначну інтегрованість у світові процеси науково-технічного співробітництва. Це обумовило необхідність розробки напрямів формування передумов для здійснення ефективного міжнародного співробітництва України на основі реалізації її науково-технічного потенціалу: «Закладання основ» (2009 – 2011) передбачає реструктуризацію економіки та подолання наслідків кризи; «Подолання несистемності інноваційних зв'язків» (2012-2014) – формування партнерств освіта-наука-бізнес, створення інфраструктури трансферу технологій, накопичення фінансових ресурсів для інновацій і розвиток венчурних інституцій; «Завершення формування національної інноваційної системи» (2015-2017) – досягнення високотехнологічного профілю спеціалізації, домінування 5 і 6 технологічних укладів у структурі промисловості.

Підсумовуючи розділ дисертаційного дослідження, автор стверджує, що найбільш перспективним шляхом підвищення міжнародної конкурентоспроможності України є стимулювання розвитку МНТС через формування ефективної національної інноваційної системи, що дозволить реалізувати адекватні сучасній моделі економічного розвитку країни напрями та механізми інтеграції національної економіки до глобального науково-технічного простору. На переконання дисертанта, необхідно скоротити кількість галузей, виділених як пріоритетні, оскільки це не відповідає можливостям вітчизняної економіки, сконцентрувавши зусилля на розвитку 3-4 галузей V і VI технологічного укладу (авіа-космічне будування, медицина, біо- та нанотехнології), за рахунок яких можливо здійснити технологічний ривок. Реалізація стратегічних пріоритетів МНТС України має відбуватись шляхом збільшення обсягів фінансування інноваційних проєктів за рахунок диверсифікації джерел інвестування; оптимізації структури фінансування за пріоритетними видами робіт; стимулювання наукової та винахідницької активності суб'єктів інноваційної діяльності; сприяння розвитку інфраструктури науково-технічної сфери (інформаційні центри, технопарки, технополіси, інститути трансферу технологій, бізнес інкубатори); формування високотехнологічних кластерів, що створить необхідну платформу для продукування радикальних інновацій; підтримки розвитку міжрегіонального співробітництва у сфері НДДКР; стимулювання малого та середнього підприємництва як найбільш динамічних і гнучких структур національної інноваційної системи.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукового завдання щодо визначення ступеню впливу міжнародного науково-технічного співробітництва, його ролі у процесі формування та реалізації конкурентних переваг суб'єктів господарської діяльності на рівні компаній, регіонів і держав в умовах глобалізації. Комплексне дослідження різних форм міжнародних коопераційних зв'язків у сфері НДДКР, розкриття та визначення рівня впливу ключових показників МНТС, а також з'ясування сутності та механізму інноваційних стратегій на макро- та мікрорівні дозволили автору сформулювати наступні висновки:

1. Системний вплив глобалізаційних процесів на всі сфери світового господарства надає науково-технологічному розвитку пріоритетного значення у забезпеченні міжнародної конкурентоспроможності країн та формуванні інформаційного суспільства. Це обумовлює необхідність розвитку концепцій міжнародного науково-технічного співробітництва, в еволюції яких, за критерієм основних складових компонентів (науково-технічна діяльність і співробітництво) і ступенем їх впливу на рівень конкурентоспроможності суб'єктів МЕН, виокремлено дві основні групи: теорії економічного зростання та теорії підвищення конкурентоспроможності на основі співробітництва.

2. В умовах формування глобальної інноваційної системи та зміни технологічного укладу відбулося становлення новітньої форми міжнародних економічних відносин – міжнародного науково-технічного співробітництва, яке будучи симбіозом міждержавного науково-технічного співробітництва (наукова та науково-технічна діяльність некомерційного характеру в рамках міждержавних, міжурядових і міжвідомчих угод про науково-технічне співробітництво) та міжнародного інноваційно-технологічного співробітництва (інноваційна діяльність на дво- та багатосторонній основі, спрямована на отримання комерційного ефекту) забезпечує одержання країнами стійких конкурентних переваг через поєднання їх зусиль у розробці нових технологій, їх промислового впровадженні та розподілі інтелектуальної ренти.

3. Визначальний вплив на регулювання науково-технічних процесів і формування передумов ефективного міжнародного співробітництва у даній сфері справляють інноваційні стратегії країн, в основу розробки яких покладено такі аспекти державного управління інноваційною діяльністю як: діапазон участі держави у науково-технічній сфері; характер трансферу технологій; особливості генерації ідей; підтримка інноваційної діяльності, що дозволяє оптимізувати функціонування національної інноваційної системи та адекватно реагувати на зміну світової ринкової кон'юнктури.

4. Важливим етапом у визначенні сучасної конкурентної позиції країн у науково-технічному співробітництві є оцінка МНТС на основі критеріїв його: питома вага високотехнологічної продукції країни у зовнішньоторговельному обігу, частка іноземного капіталу у фінансуванні НДДКР, частка зарубіжних ліцензійних платежів у загальному обсязі платежів за ліцензії, частка іноземних ліцензійних надходжень у загальному обсязі даних надходжень, частка іноземної власності у патентах, частка міжнародних статей в іноземному співавторстві у загальній кількості міжнародних статей. Україна задіяна у процесах МНТС на низькому рівні, наближаючись за даним показником до рівня таких країн Азії як Японія та Південна Корея. Проте такі позиції азійських країн обумовлені особливостями їх власної інноваційної стратегії, яка передбачає науково-технічне співробітництво переважно між резидентами. Високий рівень ІМНТС мають Великобританія, Канада, США та Франція, значним цей показник є для Китаю та Російської Федерації. З огляду на стратегічні плани щодо європейської інтеграції, Україні доцільно використовувати елементи інноваційних стратегій країн Європи при формуванні власної науково-технічної політики.

5. Особливості сучасного НТП призводять до поглиблення науково-технічної та науково-виробничої спеціалізації. Тому для країн, які мають значний інноваційний потенціал, з'являються можливості для економічного зростання. Україні, котра належить до їх числа, це дає шанс прискорити процес виходу з кризи, а також відмовитися від «наздоганяючої» моделі розвитку, що прирікає на тривалий період відставання та використання моделей застарілих технологій. Потенціал розширення МНТС може бути реалізований за умов активізації інноваційного розвитку тих галузей,

рівень розвитку яких забезпечує Україні конкурентні переваги на світових ринках, це: ракетно-космічне виробництво, літакобудування, суднобудування, військові технології подвійного призначення, окремі напрями машинобудування, виробництво кольорової металургії, приладів енергетичного устаткування, хімічної промисловості, впровадження сучасних нанотехнологій, біотехнологій, нових технологій у сфері електрозварювання, радіоелектроніки, телекомунікацій, ядерної фізики, фізики низьких температур.

6. Участь у міжнародних стратегічних технологічних альянсах слід розглядати як один із перспективних напрямів реалізації стратегічних пріоритетів інноваційно-технологічного розвитку України. Дана форма взаємовигідного міжнародного співробітництва відкриває для українських підприємств можливість отримання доступу до передових технологій, інвестицій, нових наукових знань та інших видів ресурсів, необхідних для сучасного технологічного розвитку. Завдяки участі у міжнародних технологічних альянсах у перспективі відкриваються нові можливості для просування наукомісткої продукції вітчизняних підприємств на зовнішні ринки. Особливо важливим є сприяння й активізація участі вітчизняних суб'єктів у венчурних стратегічних альянсах в рамках науково-технічної програми ЄС «ЕВРИКА».

7. Головними гравцями МНТС у країнах-ключових інноваторах є великі компанії за умови їх партнерства з державою. Обов'язковими механізмами ефективного співробітництва у науково-технічній сфері є: високий рівень витрат на НДДКР (не менше 1% ВВП) із сталою тенденцією до зростання в ньому питомої ваги приватного сектора; модернізація інфраструктури інноваційної сфери; активне співробітництво на регіональному рівні у межах інноваційних кластерів, технопарків, іннотехів, бізнес-інкубаторів; транс націоналізація інноваційної діяльності через участь у міжнародних науково-технічних програмах; розширення діяльності міжнародних технологічних стратегічних альянсів; підвищення ролі малого та середнього інноваційного підприємництва. Провідною є роль держави, яка має здійснювати стимулюючі заходи щодо створення і стійкого розвитку інноваційних структур як запоруки зміцнення конкурентоспроможності країни.

8. Для України у переліку першочергових заходів зі створення передумов для ефективного міжнародного науково-технічного співробітництва стоїть формування відповідної юридичної бази шляхом прийняття нормативно-правових актів, які забезпечать координування діяльності вітчизняного інституціонального середовища у даній сфері (міністерств, відомств, організацій, компаній тощо), розвиток і вдосконалення механізму захисту національної безпеки та інтересів країни у науково-технічній сфері, поглиблення міжнародних інтеграційних зв'язків із країнами світу (зокрема з країнами ЄС і СНД) у контексті набуття конкурентних інноваційних переваг, диверсифікація джерел фінансування НДДКР, зокрема за рахунок розвитку венчурного бізнесу, пришвидшення процесу комерціалізації вітчизняних інновацій.

9. Актуальним завданням для України сьогодні є активізація участі у науково-технічному та виробничому кооперуванні євразійського простору, насамперед на стадіях комерціалізації розробок. Пріоритетними напрямками мають стати входження у відповідні науково-технічні програми ЄС, вдосконалення механізмів науково-технічного та інноваційно-технологічного співробітництва з Російською Федерацією та державами Азіатсько-Тихоокеанського регіону. Використання наявного науково-технічного та ресурсного потенціалу дозволяє за відповідних державних програм запровадити в Україні потужні вертикально інтегровані технологічні мережі, здатні виготовляти продукцію з високим вмістом доданої вартості для потреб як національного, так і світового ринків. Послідовними кроками у досягненні поставленої мети є розширення міжнародного науково-технічного співробітництва, наукової кооперації, придбання новітніх технологій, активна участь у глобальних високотехнологічних міжнародних проектах меганауки.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія:

1. Спільний європейський економічний простір: гармонізація мегарегіональних суперечностей: [монографія] / [за заг. ред. Д.Г.Лук'яненка, В.І.Чужикова]. – К.: КНЕУ, 2007. – 544 с.
- Черницька Т.В. Міжнародний трансферт технологій і стратегія економічного розвитку України / Т.В.Черницька // – С.358-368. (0,72 д.а.)

У наукових фахових виданнях:

2. Черницька Т.В. Сучасні тенденції розвитку міжнародної кооперації у науково-технічній сфері / Т.В.Черницька // 36. наук. праць Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України. – 2001. - № 30. – С. 19-25. (0,42 д.а.)
3. Черницька Т.В. Роль міжнародних технологічних альянсів у реалізації інноваційної стратегії корпорацій / Т.В.Черницька // Економіка та підприємництво: 36. наук. праць молодих учених та аспірантів. Вип. 14 / Відп. ред. С.І.Дем'яненко. – К.: КНЕУ, 2005. – С.87-93. (0,34 д.а.)
4. Черницька Т.В. Роль трансферту технологій у міжнародному науково-технічному співробітництві / Т.В.Черницька // Формування ринкової економіки: Міжвід. наук. зб. – Вип. 13. – К.: КНЕУ, 2005. – С. 120-128. (0,48 д.а.)
5. Черницька Т.В. Стратегічні альянси як інститут глобалізації науково-технічного розвитку / Т.В.Черницька // Зовнішня торгівля: право та економіка: Науковий журнал. - №6(29). – К.: Українська академія зовнішньої торгівлі, 2006. – С.74-77. (0,46 д.а.)

6. Черницька Т.В. Формування макроінноваційної стратегії України у контексті інтеграції до світового науково-технічного простору / Т.В.Черницька // Збірник наукових праць «Економіка: проблеми теорії та практики», Випуск 241, Том І. - Дніпропетровськ: ДНУ, 2008. – С. 36-44. (0,53 д.а.)

В інших виданнях:

7. Черницька Т.В. Проблема оцінки результативності навчання студентів з урахуванням когнітивних рівнів знань / Т.В.Черницька // Досвід організації та активізації навчального процесу на основі впровадження інноваційних технологій: Матеріали Науково-методичної конференції, 5-8 лютого 2008 р. - К.: КНЕУ ім. Вадима Гетьмана, 2008. – С.539-541. (0,1 д.а.)

8. Черницька Т.В. Перспективи наукового співробітництва закладів вищої освіти та суб'єктів бізнес-середовища / Т.В.Черницька // Теоретичні та практичні підходи до впровадження нового покоління освітньо-професійних програм і навчальних планів підготовки фахівців: шляхи розвитку: Матеріали Науково-методичної конференції. 6-8 лютого 2007 р. - К.: КНЕУ ім. Вадима Гетьмана. – С.544-546. (0,12 д.а.)

9. Черницька Т.В. Міжнародний трансферт технологій як перспективний напрям науково-технологічного розвитку України / Т.В.Черницька // На Схід і Південь від ЄС: проблеми формування спільного європейського економічного простору: Зб. матеріалів міжн. науково-практ. конф., 5-7 жовтня 2006 р. – К.: КНЕУ ім. В.Гетьмана, 2006. – С.230-242. (0,2 д.а.)

10. Черницька Т.В. Таксономія навчальних задач у підготовці фахівців / Т.В.Черницька // Індивідуалізація навчального процесу як провідна складова модернізації вищої освіти: Науково-методична конференція., 31.01 – 2.02.2006 р. – К: КНЕУ, 2006. - С.191-193. (0,1 д.а.)

11. Черницька Т.В. Міжнародне науково-технічне співробітництво регіонів ЄС: досвід для України / Т.В.Черницька // Європейський союз та Україна: Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 17 черв. 2004 р. / Відп. за вип. В.І.Чужиков. – К.: КНЕУ, 2004. – С.135-142. (0,41 д.а.)

12. Черницька Т.В. Міжнародне науково-технічне співробітництво регіонів / Т.В.Черницька // Реформування фінансово-кредитної системи і стимулювання економічного зростання: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Тези доповідей, 30-31 травня 2003 р. / Відп.ред. Р.А.Слав'юк. – Луцьк, 2003. – С.280-281. (0,2 д.а.)

13. Черницька Т.В. Міжнародне науково-технічне співробітництво як фактор конкурентоспроможності в сучасному світогосподарстві / Т.В.Черницька // Науково-технічний розвиток: економіка, технології, управління: Матеріали II Міжнародної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених, 9-12 квітня 2003 р. – К.: Пошуково-видавниче агентство «Книга Пам'яті України», 2003.–С.543-544. (0,2 д.а.)

14. Черницька Т.В. Розвиток міжнародного співробітництва у сфері НДДКР як фактор зростання національної конкурентоспроможності / Т.В.Черницька // Глобалізація та регіоналізація

економічного розвитку: Мат-ли міжнар. наук. конф. м.Київ, 25 лютого 2003 р. – К.: ІСЕМВ НАН України, 2003. – С. 56-57. (0,1 д.а.)

15. Черницька Т.В. Пріоритетні напрямки розвитку міжнародного науково-технічного співробітництва / Т.В.Черницька// Управління організацією: регіональні аспекти: Матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції 12-13 квітня 2002 р. – К.: «Політехніка», 2002. – С.337-338. (0,1 д.а.)

АНОТАЦІЯ

Черницька Т.В. Міжнародне науково-технічне співробітництво в умовах глобалізації. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – Світове господарство і міжнародні економічні відносини. ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». – Київ, 2009.

Дисертація присвячена дослідженню міжнародного науково-технічного співробітництва у контексті підвищення національної конкурентоспроможності.

У дисертації розкрито теоретичні засади міжнародного науково-технічного співробітництва. Систематизовано форми, механізми і рівні міжнародного науково-технічного співробітництва. Виявлено й охарактеризовано основні тенденції сучасного етапу розвитку міжнародного науково-технічного співробітництва. Досліджено специфіку діяльності міжнародних стратегічних альянсів у науково-технічній сфері. Визначено принципові напрями та результативність науково-технічного співробітництва на регіональному рівні. Розроблено авторську методику оцінки міжнародного науково-технічного співробітництва на основі комплексних критеріїв його інтенсивності, за допомогою якої проведено бенчмаркінг та визначено сучасну конкурентну диспозицію країн світу.

Визначено передумови і проаналізовано потенціал міжнародного науково-технічного співробітництва України. Обґрунтовано шляхи інтеграції України до світового науково-технічного простору через реалізацію стратегічних пріоритетів та механізмів її міжнародного науково-технічного співробітництва.

Ключові слова: міжнародне науково-технічне співробітництво, міжнародний трансферт технологій, стратегічні пріоритети, міжнародний стратегічний альянс, технологічний парк, кластер, глобалізація, глобальна інноваційна система.

АННОТАЦИЯ

Черницкая Т.В. Международное научно-техническое сотрудничество в условиях глобализации. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.02 – Мировое хозяйство и международные экономические отношения. ГВУЗ «Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана». – Киев, 2009.

Диссертация посвящена исследованию международного научно-технического сотрудничества в контексте повышения национальной конкурентоспособности.

В диссертации раскрыто теоретические основы международного научно-технического сотрудничества. Определены и охарактеризованы основные тенденции современного этапа развития международного научно-технического сотрудничества. Исследована специфика деятельности международных стратегических альянсов в научно-технической сфере. Раскрыты основные направления научно-технического сотрудничества и его результативность на региональном уровне. Разработана авторская методика оценки международного научно-технического сотрудничества на базе комплексных критериев его интенсивности, на основе которой проведен бенчмаркинг и определена современная конкурентная диспозиция стран мира.

Проанализирован потенциал международного научно-технического сотрудничества Украины. Обоснованы шаги интеграции Украины в мировое научно-техническое пространство через реализацию стратегических приоритетов и механизмов ее международного научно-технического сотрудничества.

Ключевые слова: международное научно-техническое сотрудничество, международный трансферт технологий, стратегические приоритеты, международный стратегический альянс, технологический парк, кластер, глобализация, глобальная инновационная система.

ANNOTATION

Chernytska T.V. International Scientific and Technical Collaboration in Conditions of Globalization. – The Manuscript.

A Thesis for the Academic Degree of Candidate of Economic Sciences in specialty 08.00.02 - World Economy and International Economic Relations. – SHEE «Vadym Hetman Kyiv National Economic University». – Kyiv, 2009.

The dissertation is devoted to research of the international scientific and technical cooperation in a context of increase of national competitiveness.

In the dissertation it is opened theoretical bases of the international scientific and technical cooperation. On the basis of the deep theoretical analysis generalization and structurization of the basic concepts revealing the nature of the international scientific and technical cooperation that has allowed to systematize methodological approaches is carried out and to allocate two conceptual groups: theories of economic growth (communication of a science and the industry, influence of results of scientific and technical activity on economic development, theories of innovative activity, the theory of the

technological stalemate, new models of economic growth) and theories of increase of competitiveness on the basis of cooperation (functioning enterprise "ecosystem", "cocompetition", theories of interfirm cooperation, the theory of games).

Becoming the international scientific and technical cooperation as newest form of the international economic relations is proved. It is systematized forms and levels of the international scientific and technical cooperation depending on: the purposes, a direction of cooperation and subjects, a field of activity, such as contracts, sources of financing, a role of the state. The author's treatment of a category «the international scientific and technical cooperation» is given. It is allocated two components of the given phenomenon: interstate scientific and technical cooperation and the international innovative-technological cooperation.

The basic tendencies of the present stage of development of the international scientific and technical cooperation are determined and characterized. Specificity of activity of the international strategic alliances in scientific and technical sphere is investigated. Basic directions of scientific and technical cooperation and its productivity at a regional level are determined.

The author's technique of an estimation of intensity of the international scientific and technical cooperation of the countries is developed on the basis of use of such parameters: densities of highly technological production of the country in the foreign trade turnover, a share of the foreign capital in financing research and development, a share of foreign royalties in total amount of payments under licenses, a share of foreign license receipts, a share of the foreign property in patents, a share of international articles in the foreign co-authorship in total of international clauses articles.

On the basis of the technique suggested by the author it is determined a modern competitive disposition of the countries on the basis of complex criteria indicators of intensity of the international scientific and technical cooperation, character of innovative strategy and a global rating of competitiveness of economy.

Preconditions are determined and the potential of the international scientific and technical cooperation of Ukraine is analyzed. Steps of integration of Ukraine in global scientific and technical space through realization of strategic priorities of the international scientific and technical cooperation are proved.

Macroinnovative strategy of Ukraine is developed scientifically proved in three stages on the basis of realization of its scientific and technical potential and use of corresponding strategy at each stage. 1 stage «Construction bases» provides re-structuring economy and overcoming of consequences of crisis. 2 stage «Overcoming absence of system innovative communications» is concentrated on formation of partnership Education - Science - Business, creation of an infrastructure of a transfer of technologies, accumulation of resources for innovations, development of venture institutions. 3 stage «End of formation

NIS» is determined by the purpose achievement of a highly technological structure of specialization, domination of 5 and 6 technological ways in structure of the industry of Ukraine.

The author approves, that the most perspective way of increase of the international competitiveness of Ukraine is the International Scientific and Technical Cooperation through formation of effective national innovative system. It will allow realizing adequate to modern model of economic development of the country mechanisms of integration of national economy in global scientific and technical space.

In the dissertation necessity of reduction of quantity of priority branches of economy affirms, by allocation of several basic branches V and VI technological ways. It will allow carrying out technological jerk.

Realization of priorities of scientific and technical cooperation of Ukraine should pass with the help of increase in volume of financing of innovative projects from the state and private sources; optimization of structure of financing by priority kinds of works; stimulations of scientific and inventive activity of subjects of innovative sphere; assistance to development highly technological clusters, that will enable to create a platform for formation of radical innovations; supports of small and average business as most dynamical and flexible structures of national innovative system; stimulations of direct investment.

Key words: the international scientific and technical cooperation, the international transfer of technologies, macroinnovative strategy, the international strategic alliance, technological park, кластер, globalization, global innovative system.